

Capítol 1.

Nou “ordre” mundial:
fragmentació i multialineament

Taula de contingut

1. Nou “ordre” mundial: fragmentació i multialineament	3
1.1. Implicacions de la presidència de Trump: aprofundiment de la fragmentació	3
La política exterior de Trump: l'ocàs del multilateralisme.....	3
Trump i la Xina: Taiwan-Xina al centre	4
Trump i Europa: el nou escenari de la guerra a Ucraïna i el rearmament de la UE	6
Trump i l'Orient Mitjà: desenllaç incert de la guerra	9
1.2. El Sud Global: l'auge d'un nou ordre mundial	11
L'estratègia del multialineament del Sud Global	11
Els BRICS+: el club de països alternatiu a la governança occidental.....	11
La Xina i l'Índia: la pugna per marcar l'agenda del Sud Global	13
L'Amèrica Llatina: consolidació de la influència xinesa.....	16
El paper creixent dels països del Golf, Turquia i l'Iran.....	17
Els tentacles de Rússia: influència militar i reactors nuclears.....	18
El Sud Global guanya protagonisme al Sahel	20
1.3. L'impuls dels moviments d'extrema dreta: el futur de la UE	21

1. Nou “ordre” mundial: fragmentació i multialineament

1.1. Implicacions de la presidència de Trump: aprofundiment de la fragmentació

La política exterior de Trump: l'ocàs del multilateralisme

El sistema multilateral d'institucions i normes establertes després de la Segona Guerra Mundial no s'ha adaptat al món globalitzat i hiperconnectat. Institucions que fins fa poc eren fòrums de cooperació, com l'ONU, l'OMC, l'FMI o el Banc Mundial, tenen una importància cada vegada més residual i les normes internacionals són cada vegada més contestades. Aquest fet coincideix amb l'hegemonia dels Estats Units i la Xina, que, paradoxalment, es veuen cada vegada més contestats per actors regionals amb interessos propis que volen marcar l'agenda. En aquest context, les institucions més restringides o els fòrums informals cobren importància, com és el cas del G7 o els BRICS+. La dificultat d'arribar a consensos en les negociacions internacionals amb moltes parts implicades dificulta el funcionament del sistema multilateral, i s'està passant d'unes relacions multilaterals a d'altres de més bilaterals.

La victòria de Donald Trump a les eleccions nord-americanes fa més profunda encara la crisi de l'ordre mundial. La política exterior del mandat de Trump entre 2017 i 2021 es va caracteritzar per l'impacte negatiu en el multilateralisme, ja que va apartar els Estats Units de múltiples acords globals, com l'Acord de París, la UNESCO o l'OMS, i per l'onada proteccionista sota l'eslògan “America first”, amb afectacions negatives en les relacions amb la Xina i la UE. L'administració Trump 2025-2029 es preveu encara més negativa pel sistema multilateral. De fet, la imposició d'aranzels generalitzats que ha proposat durant la campanya (vegeu l'apartat 2.1) són contraris als principis establerts per l'OMC.

El retorn de Trump a la Casa Blanca remodelarà la política exterior dels Estats Units, amb canvis potencialment radicals en múltiples àmbits. Aquesta política serà molt transaccional i no distingirà entre aliats i adversaris, cosa que afectarà el multilateralisme i incrementarà la fragmentació entre països, i fomentarà una política aïllacionista i proteccionista.¹ Amb les nominacions per a la nova administració Trump ja es pot intuir un canvi radical. N'és un bon

¹ Spetalnick, M. (2024): [*Trump's erratic foreign policy to meet 'a world on fire'*](#). Reuters.

exemple la nova ambaixadora dels EUA a l'ONU, Elise Stefanik, qui ha demanat una reavaluació completa del finançament dels EUA a l'ONU.²

Ara bé, també s'espera que un dels objectius de Trump en la política exterior sigui tallar ponts de cooperació entre la Xina, Rússia, l'Iran i Corea del Nord, que han crescut durant el mandat de Biden per fer front a reptes compartits vers Occident. Trump tindrà diverses cartes a la baralla, com la negociació de l'acabament de les guerres a Ucraïna i l'Orient Mitjà, o l'amenaça d'aprofundir en la guerra comercial amb la Xina. L'objectiu, però, sempre serà el mateix: maximitzar el benefici propi, amb pocs retorns pel multilateralisme.

Trump i la Xina: Taiwan-Xina al centre

L'enfocament dels Estats Units cap a la Xina és l'àrea estratègica més important de la política exterior nord-americana i la que té les implicacions més grans per a la seguretat global i el comerç, atès el rol que té la Xina en la governança global i la rivalitat que manté amb els Estats Units.

Les tensions militars entre els Estats Units i la Xina orbiten al voltant de Taiwan-Xina, un territori estratègic per a ambdues potències. La Xina reivindica la sobirania sobre l'illa per motius històrics, però la realitat és que controlar-la li permetria accedir a la fabricació de semiconductors punters, essencials per al desenvolupament en camps com la intel·ligència artificial i la defensa (vegeu l'apartat 3.3). Els Estats Units, per contrarestar l'avenç tecnològic xinès, hi ha intensificat la seva presència militar amb la voluntat d'assegurar la protecció de Taiwan-Xina en cas d'un atac xinès.

A més del domini en els semiconductors, Taiwan-Xina té un paper geoestratègic per la seva ubicació al mar de la Xina meridional, un punt clau en les rutes comercials i per la seguretat de països com el Japó, Corea del Sud i els països de l'ASEAN. Per això, aliances com el Quad (EUA, Austràlia, Japó i Índia) i l'AUKUS (EUA, Regne Unit i Austràlia), o l'estrenyiment de les relacions diplomàtiques entre els Estats Units i les Filipines han enfortit la cooperació militar per frenar l'expansionisme xinès a l'Indopacífic.

El risc d'un conflicte armat creix a mesura que la Xina manté la seva postura sobre Taiwan-Xina. El 2024, la Xina ha escalat les maniobres militars al voltant de l'illa, tot practicant per a un bloqueig dels principals ports i les principals bases militars de Taiwan-Xina i executant el desplegament més gran d'avions de guerra a l'espai aeri taiwanès. Aquestes accions s'afegeixen a les viscudes el 2022, quan la Xina va fer assajos amb míssils sobre l'illa, i fan cada cop més factible el llançament d'un atac amb poc avís o gens d'avís.³

² Rogers, A. i Schwartz, F. (2024): [*Donald Trump picks New York congresswoman Elise Stefanik as US ambassador to UN*](#). Financial Times.

³ Hille, K. (2024): [*China's show of force in massive military exercises alarms Taiwan*](#). Financial Times.

La situació de Taiwan-Xina amb la nova administració Trump és incerta, ja que, d'una banda, Trump ha insistit durant la campanya que Taiwan-Xina hauria de pagar als EUA per defensar-la, però, d'altra banda, ha dit que la Xina mai no s'atreveria a envair Taiwan-Xina amb ell a la Casa Blanca, i que si ho fes els imposaria aranzels a la Xina d'entre el 150% i el 200%.⁴ El govern taiwanès està considerant comprar un gran paquet d'armes dels Estats Units per mostrar a la nova administració nord-americana que està seriosament compromesa a enfortir la seva defensa contra la Xina.⁵

Durant el primer mandat de Trump, Taiwan-Xina en va sortir reforçada: el 2016, Trump es va convertir en el primer president nord-americà des de 1979 a parlar directament amb el seu homòleg taiwanès, va augmentar les patrulles de la Marina dels EUA a l'estret de Taiwan i va promoure més vendes d'armes a Taiwan-Xina, i la seva administració va anunciar que rebutjaria les reivindicacions territorials de la Xina al mar de la Xina meridional.⁶

A banda de Taiwan-Xina, Trump apujarà el to amb Pequín, com ja va fer durant el primer mandat. Llavors, Trump va qualificar la Xina de "competidor estratègic" i va iniciar una guerra comercial imposant aranzels a una gran bateria de productes xinesos importats, a la qual l'administració Biden ha donat continuïtat i l'ha ampliat. Per aquest segon mandat, Trump ha suggerit imposar un aranzel generalitzat del 60% i revocar l'estatus de "nació més afavorida" de la Xina, i també adoptar un pla de quatre anys per eliminar progressivament les importacions de béns essencials procedents de la Xina.⁷ Ara bé, i com també va fer durant el primer mandat, és factible esperar que imposi una gran bateria d'aranzels per, posteriorment, buscar un acord amb la Xina que li sigui favorable.

Els nomenaments de Mike Waltz com a assessor de Seguretat Nacional, qui diu que la Xina és una amenaça existencial, o de Marco Rubio com a secretari d'estat, qui diu que la Xina és l'amenaça que definirà aquest segle, fan entreveure aquesta política més estricta vers la Xina. El contrapès el posarà Elon Musk, qui té una fàbrica de Tesla a la Xina i exerceix una gran influència sobre Trump, i voldrà mesurar les conseqüències de les accions contra la Xina que puguin afectar-lo empresarialment.⁸

Ara bé, el més que probable allunyament dels Estats Units amb els seus aliats tradicionals durant el proper mandat de Trump complicarà l'acció col·lectiva envers la Xina i obrirà divisions que la Xina podrà explotar per expandir la seva influència global. El replegament dels Estats Units dins les seves fronteres, característic del trumpisme, també pot afavorir la Xina, que pot fer créixer la seva influència a l'Àfrica, a l'Amèrica Llatina o al sud-est asiàtic.⁹

⁴ Council on Foreign Relations (2024): [Donald Trump's Positions](#).

⁵ Sevastopulo, D. i Hille, K. (2024): [Taiwan considers big US defence purchases as overture to Donald Trump](#). Financial Times.

⁶ Council on Foreign Relations (2024): [Donald Trump's positions](#).

⁷ Council on Foreign Relations (2024): [Donald Trump's positions](#); Bateman, T. (2024): [What Trump's win means for Ukraine, Middle East and China](#). BBC.

⁸ Sevastopulo, D. (2024): [Donald Trump's cabinet picks signal tougher stance on China](#). Financial Times.

⁹ Joan, J. (2024): [China se prepara para la guerra comercial de Trump](#). La Vanguardia.

Finalment, la Xina podria contrarestar els aranzels que li imposessin els Estats Units amb la restricció d'exportar matèries primeres crítiques als Estats Units, cosa que posaria en perill moltes cadenes de valor nord-americanes atès el monopoli que en té la Xina (vegeu l'apartat 3.2), devaluar el iuan o imposar sancions directes a empreses nord-americanes.

Trump i Europa: el nou escenari de la guerra a Ucraïna i el rearmament de la UE

Gairebé tres anys després de l'inici de la invasió de Rússia a Ucraïna, la situació continua enquistada. Occident, liderat pels Estats Units i la Unió Europea, ha exercit pressió econòmica sobre Rússia, amb successius paquets de sancions, i ha proporcionat suport financer i militar a Ucraïna; per la seva banda, la Xina ha ofert suport diplomàtic i econòmic a Moscou, i l'Iran i Corea del Nord, suport militar. No obstant això, el 2025 podria presentar dificultats per a la continuïtat del suport d'Occident a Ucraïna, tenint en compte els resultats electorals als EUA, amb la nova presidència de Trump, i l'erosió del consens a la UE, amb l'ascens de la representació dels partits d'ultradreta i prorussos a l'Eurocambra.

La tornada de Donald Trump a la Casa Blanca pot canviar el tauler de la guerra a Ucraïna. Molt crític amb l'ajut militar i financer a Kíiv, en campanya va afirmar que no es comprometria a enviar més ajuda a Ucraïna si era reelegit, i va afegir que els països europeus haurien d'augmentar les seves pròpies contribucions. També va dir repetidament que podria acabar la guerra entre Rússia i Ucraïna "en un dia", sense especificar com. Malgrat aquesta manca de concreció, una possibilitat és que Trump supprimeixi el suport financer i humanitari a Ucraïna, però mantingui totalment o parcialment el suport militar. També s'especula amb una negociació de pau que obligaria a redibuixar les fronteres ucraïneses i el compromís de Kíiv de no entrar a l'OTAN en els pròxims 20 anys.¹⁰ Abans de l'arribada al poder de Trump, les propostes de Putin per començar unes converses de pau incloïen la retirada de totes les tropes ucraïneses de les regions annexades (Crimea, Zaporíjia, Donetsk, Luhansk i Kherson) i la renúncia d'Ucraïna a la seva integració a l'OTAN.

¹⁰ Council on Foreign Relations (2024): [*Donald Trump's Positions*](#); European Council on Foreign Relations (2024): [*Imagining Trump 2.0: Six scary policy scenarios for a second term*](#).

Figura 1. Regions ucraïneses ocupades per Rússia que reclama com a pròpies

Font: Al-Jazeera

Rússia, fins ara, ha continuat amb la seva estratègia de “fins que sigui necessari” perquè els països occidentals es cansin de la guerra i redueixin l’assistència militar a Ucraïna, cosa que podria portar un deteriorament significatiu de les capacitats militars i la resiliència d’Ucraïna. A més, ha enfortit lligams amb països com Corea del Nord, que ha desplegat uns 10.000 soldats a la zona de combat a l’oest de Rússia i que ha proporcionat munició i míssils balístics.¹¹

Les sancions occidentals a Rússia no han aconseguit l’objectiu de provocar el col·lapse de l’economia russa. El PIB de Rússia, el 2022, va caure un 1,2%, però el 2023 va créixer un 3,6% i s’estima un creixement del 3,6% per al 2024. L’estratègia econòmica russa passa per haver reordenat el seu comerç internacional cap a països com la Xina, l’Índia i Turquia, triangular els béns bloquejats per les sancions per països de l’Àsia central i els Emirats Àrabs Units, i usar una flota marítima a l’ombra per col·locar els seus hidrocarburs als mercats internacionals per eludir les sancions.¹²

En aquest miracle econòmic rus, la Xina hi té un paper fonamental: el comerç bilateral va ser de 240.000 milions de dòlars el 2023, un 26% més respecte de l’any anterior, i la Xina ja és el principal soci de Rússia; Rússia va ser el principal proveïdor de petroli de la Xina el 2023, superant l’Aràbia Saudita; el 60% de les importacions de Rússia de béns de tecnologia de doble ús van provenir de la Xina, i el 95% de les transaccions entre països es duu a terme en divisa local.¹³ Una de les hipòtesis és que Trump, conscient de la creixent influència de Pequín

¹¹ Dubois, L. i Miller, C. (2024): [*Nato says North Korean troops in Russia threaten European security*](#). Financial Times.

¹² Milosevich-Juaristi, M. (2024): [*Estado de la guerra en Ucrania: ¿paz o escalada?*](#). Real Instituto Elcano.

¹³ Leahy, J. et al. (2024): [*China-Russia: an economic ‘friendship’ that could rattle the world*](#). Financial Times.

sobre Moscou, vulgui trencar alguns d'aquests llaços per debilitar la Xina, el seu gran rival, i per això podria fer concessions a Putin.

Malgrat tot, la guerra ha suposat un daltabaix en les relacions de Rússia amb Occident i ha menyscabat la influència de Moscou a l'espai postsoviètic, especialment a Armènia, Moldàvia i alguns estats de l'Àsia central, els quals han buscat socis alternatius per reduir el risc de patir les mateixes conseqüències que Ucraïna.

La guerra ha fet que la UE revisi totalment la seva estratègia en defensa i inversió militar. Segons Ursula von der Leyen, hi ha una manca d'inversió crònica en les capacitats militars conjuntes. A principis de 2024, es va posar en marxa l'[Estratègia Industrial Europea de Defensa](#) i, per l'actual mandat (2024-2029), s'ha nomenat un comissari de Defensa i Espai, el lituà Andrius Kubilius, que treballarà per construir una Unió Europea de Defensa amb les accions següents:

- Establir un Fons Europeu de Defensa que inverteixi en àrees crítiques com la naval, la terrestre, el combat aeri, l'alerta precoç espacial i la ciberseguretat.
- Reforçar el Programa de la Indústria de Defensa Europea per incentivar l'adquisició conjunta per abordar les mancances de capacitat més crítiques de la UE i crear un veritable mercat únic per a productes i serveis de defensa.
- Agrupar els recursos propis i contrarestar les amenaces comunes per mitjà de projectes emblemàtics de Defensa de la Unió Europea, començant amb un escut aeri europeu i la defensa cibernètica.¹⁴

Brussel·les ha canviat el seu enfocament dels Fons de Cohesió i autoritzarà els estats membres a invertir uns 392.000 milions d'euros fins al 2027, aproximadament un terç del pressupost, en tecnologies de doble ús. Malgrat que el Fons de Cohesió no permet finançar la inversió en defensa, sí que permet invertir en tecnologies de doble ús, com els drons. El canvi de política és el preàmbul d'un enfocament més gran en defensa en el pròxim pressupost de la UE a partir de 2028, que es negociarà a partir de 2025.¹⁵ De totes maneres, l'auge dels partits polítics d'ultradreta europeus, que es veuran esperonats arran de la victòria de Trump, podria fer canviar les prioritats, tant en política de defensa com en polítiques verdes (vegeu l'apartat 1.3).

Els països europeus també han reforçat el seu paper dins l'OTAN: el 2024, 23 dels 32 aliats hauran assolit l'objectiu de despesa en defensa del 2% del seu PIB (el 2023 només n'eren 10). A banda, arran de la invasió russa a Ucraïna, països fins llavors neutrals, com Finlàndia i Suècia, han entrat a l'OTAN.¹⁶

¹⁴ Von der Leyen, U. (2024): [Europe's choice. Political guidelines for the next European Commission 2024-2029](#).

¹⁵ Tamma, P. (2024): [Brussels to free up billions of euros for defence and security from EU budget](#). Financial Times.

¹⁶ OTAN (2024): [Defence Expenditure of NATO Countries \(2014-2024\)](#).

Ara bé, el paper de l'OTAN canviarà arran de l'elecció de Trump, el qual va criticar la institució durant el seu últim mandat per la baixa contribució a l'aliança dels països europeus. Malgrat que la guerra a Ucraïna ha fet augmentar la seva despesa, Trump ha continuat sent molt crític durant la campanya. No és probable que els Estats Units es retirin de l'OTAN, però sí que és probable un replantejament del paper que exerceix la institució a Europa, cosa que amenaçaria l'estabilitat dels països bàltics, i obligaria la UE a continuar reforçant la seva política exterior i la de seguretat.¹⁷

Finalment, la relació de la nova administració Trump amb la UE esdevindrà molt menys estratègica respecte a l'administració Biden. És molt probable que Trump compleixi la seva amenaça d'imposar aranzels al bloc, com ja va fer entre 2017 i 2021, la qual cosa pressionaria Brussel·les per buscar pactes en un primer estadi o bé, posteriorment, per prendre represàlies. Els lligams que hi havia amb l'administració Biden probablement es desfaran, especialment en el suport a Ucraïna, en la transició verda o en la cooperació econòmica i tecnològica (és molt probable que s'elimini el Trade and Technology Council). Paradoxalment, l'administració Trump exigirà més a la UE en temes com l'enduriment de polítiques restrictives vers la Xina. Ara bé, la UE pot aprofitar-ho per reforçar la seva política d'autonomia estratègica.¹⁸

Trump i l'Orient Mitjà: desenllaç incert de la guerra

L'ofensiva d'Israel a Palestina, que va començar l'octubre de 2023, s'ha estès al Líban i ha sacsejat tota la regió, i amenaça l'estabilitat global. El restabliment de relacions diplomàtiques entre l'Iran i l'Aràbia Saudita, i la normalització de relacions entre Israel i diversos països àrabs, patrocinada per Trump durant el seu primer mandat, van ser el preludi de l'atac de Hamas a Israel, que va encetar el conflicte i va desmuntar anys de diplomàcia. Israel té per objectiu militar escapar Hamas a Palestina i Hezbollah, al Líban, però els atacs israelians han provocat un cost molt alt en vides civils i el desplaçament forçós de la població. Malgrat tot, no s'ha aïllat diplomàticament Israel, i els Estats Units, el seu soci principal, ha donat suport militar a Israel, que probablement augmentarà amb la nova administració Trump.

Com amb Ucraïna, Trump ha promès durant la campanya acabar amb la guerra, però no ha especificat com. En el mandat anterior, Trump va seguir una política molt favorable a Israel: va moure l'ambaixada americana de Tel-Aviv a Jerusalem, va reconèixer la sobirania israeliana sobre els alts del Golan i va promoure els Acords d'Abraham entre els Emirats Àrabs Units, Bahrain, el Sudan i el Marroc amb Israel per normalitzar-ne les relacions. No queda clar com Trump gestionarà el seu suport incondicional a Israel mentre també intenta

¹⁷ Bateman, T. (2024): [*What Trump's win means for Ukraine, Middle East and China*](#). BBC; FitzGerald, J. (2024): [*Seven things Trump says he will do as president*](#). BBC; García, C. i Steinberg, F. (2024): [*Qué hará Trump si vuelve a ser presidente*](#). Real Instituto Elcano.

¹⁸ Atlantic Council (2024): [*Donald Trump just won the presidency. Our experts answer the big questions about what that means for America's role in the world*](#).

posar fi a la guerra; el que sí que sembla evident és que hi haurà un enduriment de les sancions a l'Iran.¹⁹

L'Iran, que veia amenaçat el seu rol si Israel continuava normalitzant les relacions amb els països de la regió, ha pogut treure rèdit del conflicte: ha millorat el seu posicionament com a interlocutor regional, ha enfortit la seva xarxa de clientela tant dins com fora de les seves fronteres, ha mostrat múscul militar i ha millorat la seva imatge a la regió i davant els ciutadans iranians prorègim, especialment després de, primer, atacar amb drons el territori israelià i, posteriorment, atacar-lo amb míssils. A més, ha aconseguit bloquejar la normalització de relacions entre Israel i l'Àrabia Saudita, que l'hauria aïllat encara més. El nou president iranià, Masoud Pezeshkian, que va substituir Raisi després de la seva mort en un viatge en helicòpter, no ha fet virar el posicionament del país vers el conflicte, malgrat que té un perfil més reformista.

L'Àrabia Saudita i els Emirats Àrabs Units, que mantenien relacions molt tenses amb l'Iran durant el primer mandat de Trump, es mantenen compromesos amb la desescalada amb Teheran. Veuen el retorn de Donald Trump amb esperança per poder posar fi a la guerra, però amb cautela, ja que la seva imprevisibilitat podria exacerbar encara més les tensions. Temen que Trump pugui donar més llibertat a Israel per intensificar accions contra els enemics d'Israel i augmentar les tensions amb l'Iran, amb el risc d'un conflicte total que podria estendre's als estats del Golf.²⁰

Un dels efectes del conflicte ha estat el bloqueig del canal de Suez per part dels houthis, un grup rebel del Iemen que té el suport de l'Iran i que ataca amb drons i míssils els vaixells de càrrega que volen travessar el canal amb la voluntat que les disruptions comercials obliguin els governs occidentals a pressionar Israel a frenar les hostilitats. Els atacs han obligat les navilières principals a desviar els vaixells pel cap de Bona Esperança, per Sud-àfrica (vegeu l'apartat 2.5). És una incògnita si Trump voldrà posar fi a aquest bloqueig.

D'altra banda, el final precipitat de la guerra civil a Síria després de 13 anys d'enfrontaments farà redibuixar les influències dels països a l'Orient Mitjà. Amb la deposició, el desembre de 2024, del règim de Bashar al-Assad, a qui Rússia i l'Iran donaven suport, es veurà un augment de la influència de Turquia, que ha donat suport al principal grup rebel. Els Estats Units, implicats a Síria per contenir l'avenç de la influència d'Estat Islàmic i que donaven suport a grups rebels kurds, podrien reduir la seva presència al país, tal com ha dit Trump que farà. Per la seva banda, Israel ha estat atacant grups proiranians al nord de Síria en els darrers mesos i pretén ampliar la seva presència als alts del Golan. La reconstrucció del país i les

¹⁹ Council on Foreign Relations (2024): [*Donald Trump's Positions*](#); Bateman, T. (2024): [*What Trump's win means for Ukraine, Middle East and China*](#). BBC; Atlantic Council (2024): [*Donald Trump just won the presidency. Our experts answer the big questions about what that means for America's role in the world*](#).

²⁰ Al Omran, A. i Cornish, C. (2024): [*Gulf states wary of return to Donald Trump's 'maximum pressure' against Iran*](#). Financial Times.

seves institucions marcaran el futur de la regió, que també pot tenir influència en el destí del conflicte entre Israel i Hamas i Hezbollah.

1.2. El Sud Global: l'auge d'un nou ordre mundial

L'estratègia del multialineament del Sud Global

La globalització de les cadenes de valor de finals del segle xx va comportar un canvi de rol dels països en l'esfera internacional. Si els països occidentals van liderar el creixement econòmic durant els segles xix i xx, el segle xxi és escenari de canvis en l'estructura econòmica global en favor d'aquells països que van ser considerats en desenvolupament.

Els canvis es poden veure en la transformació dels països integrants del G-20 i el sorgiment del concepte *Sud Global* per referir-se als països que no formen part de l'esfera occidental i que tenen un paper a l'alça en la governança mundial. La influència creixent no només econòmica, sinó també política, fa que aquests països puguin marcar l'agenda i prendre decisions contràries als interessos d'Occident.

Els països del Sud Global estan virant d'una estratègia històrica de no-alineament a una estratègia de multialineament, que té per objectiu establir llaços més estrets amb els grans pols de l'ordre global enmig de la fragmentació i l'augment de tensions. L'emergència d'aquest enfocament i la diversificació d'aliances, també anomenada *plurilateralisme*, té com a objectiu enfortir les posicions de negociació dels països del Sud Global i defensar millor els seus interessos mitjançant aquesta pluralitat d'aliances.²¹ Aquesta estratègia també té derivades en el rol dels països del Sud Global en el comerç internacional (vegeu l'apartat 2.2).

Els BRICS+: el club de països alternatiu a la governança occidental

La influència creixent de països lluny de l'esfera occidental ha fet que sorgeixin iniciatives alternatives a les estructures de poder tradicionals. La incapacitat de reformar aquestes institucions ha fet que els *middle powers* busquin la creació d'institucions alternatives que puguin aglutinar els interessos de diversos països i fer pressió a les institucions occidentals.

És en aquest context que els BRICS+ han guanyat rellevància. Originalment conformats pel Brasil, Rússia, l'Índia, la Xina i Sud-àfrica, les principals economies en creixement fa 15 anys, les pretensions d'aquest club d'estats han anat en ascens, fins a la cimera de 2023, en què el nom de BRICS va canviar a BRICS+ per ampliar el nombre de membres amb Egipte,

²¹ Ben Hammouda, H. (2024): [*Multi-alignment and De-risking: The Global South Response to World Fragmentation*](#). IFRI.

Etiòpia, l'Iran i els Emirats Àrabs Units.²² Amb aquestes incorporacions, els nou països representen el 45% de la població mundial i el 37% del PIB mundial. La importància de l'expansió s'ha de veure més enllà de l'efecte purament econòmic, en forma de més influència dels països del Sud Global en la governança mundial.²³

Aquesta ampliació, promoguda per la Xina, mostra la seva influència dins el grup i la seva pretensió de liderar el món emergent per fer front a l'hegemonia dels Estats Units. Una de les forteses és que el bloc reuneix proveïdors importants de matèries primeres i de recursos energètics, fet que suposa un gran avantatge competitiu en futures tensions geopolítiques. L'ampliació, però, no està exempta de contradiccions, ja que països com l'Aràbia Saudita (encara un país candidat) i els EAU són aliats militars d'Occident, mentre que Egipte és un gran prestatari de l'FMI. També caldrà veure l'estabilitat del grup quan sorgeixin disputes entre països amb interessos contraposats en certes matèries, com la Xina i l'Índia o l'Aràbia Saudita (país candidat) i l'Iran.

La cimera de finals de 2024, duta a terme a Kazan (Rússia), volia ser aprofitada per Putin per aprofundir en la cooperació entre els països per oferir alternatives a la dolarització de l'economia global. El president rus va acusar Occident d'utilitzar el dòlar com una arma, i va proposar crear un sistema bancari alternatiu al Swift; però la proposta, de moment, no ha fructificat. Tot i això, aquestes iniciatives amenacen amb la fragmentació del sistema global de pagament. Els BRICS+ ja disposen del Nou Banc de Desenvolupament (NDB) i de l'Acord de Reserva Contingent (CRA), institucions mirall del Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional, respectivament.²⁴

Aquesta proposta per desdolaritzar l'economia dels BRICS+ ja ha rebut la resposta de Trump, el qual els ha amenaçat d'aplicar aranzels del 100% als seus productes en el cas que creïn una nova divisa o donin suport a alguna altra moneda que no sigui el dòlar.²⁵

A la cimera de Kazan també va sorgir una nova categoria de països associats per a futures rondes d'expansió, una via intermèdia entre l'oposició del Brasil i l'Índia a noves ampliacions i l'impuls de la Xina i Rússia per ampliar el bloc.²⁶ S'ha acceptat la candidatura per esdevenir país associat de 13 països: Algèria, Bielorrússia, Bolívia, Cuba, Indonèsia, el Kazakhstan, Malàisia, Nigèria, Tailàndia, Turquia, Uganda, l'Uzbekistan i el Vietnam.²⁷

²² L'Argentina va ser convidada a entrar al grup, però una de les primeres accions del govern de Milei va ser rebutjar la invitació. L'Aràbia Saudita també ha estat convidada, però encara ha d'acceptar la invitació.

²³ Parlament Europeu (2024): [Expansion of BRICS: A quest for greater global influence?](#)

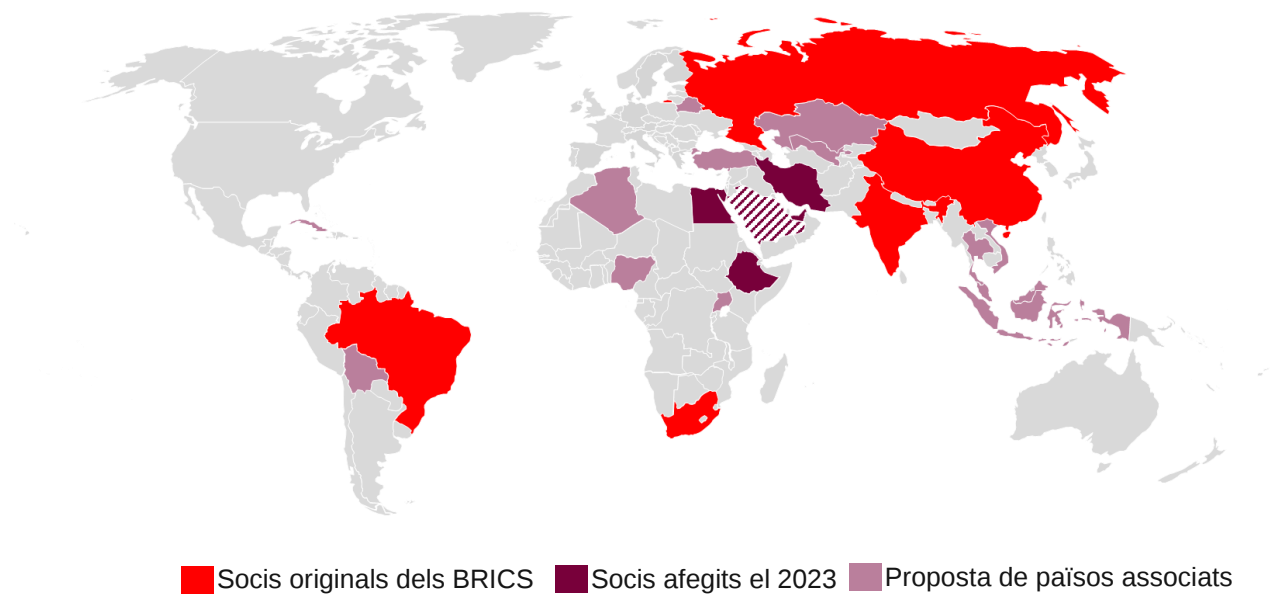
²⁴ Clover, C. i Mosolova, D. (2024): [Vladimir Putin's alternative to 'weaponised' dollar fails to excite Brics partners](#). Financial Times.

²⁵ El Economista (2024): [Trump amenaza a los BRICS+ con un aranceles del 100% si reemplazan al dólar estadounidense.](#)

²⁶ Berg, R. et al. (2024): [Why Are Latin American Dictators Seeking Membership in BRICS+?](#) CSIS.

²⁷ Norton, B. (2024): [BRICS grows, adding 13 new 'partner countries' at historic summit in Kazan, Russia](#). Geopolitical Economy.

Figura 2. L'extensió dels BRICS+

Font: elaboració pròpia

La Xina i l'Índia: la pugna per marcar l'agenda del Sud Global

La Xina s'ha consolidat com l'únic país capaç de poder competir amb el lideratge dels Estats Units en una gran bateria d'afers, des del militar fins al tecnològic, i des de fa anys segueix una estratègia d'atraure països a la seva causa, especialment els considerats del Sud Global. La Iniciativa del Cinturó i la Ruta de la Seda xinesa (Belt and Road Initiative, BRI), que finança infraestructures a tercers països, ha estat el programa estrella. Mitjançant la BRI, s'ha invertit gairebé un bilió d'euros en 152 països entre el 2013 i el 2023. Tanmateix, el programa ha anat caient en desús després que el nombre de prestataris que deixaven de pagar els seus deutes comencés a augmentar el 2020. El resultat és que la Xina ha hagut de renegociar o condonar uns 78.500 milions de dòlars en préstecs.

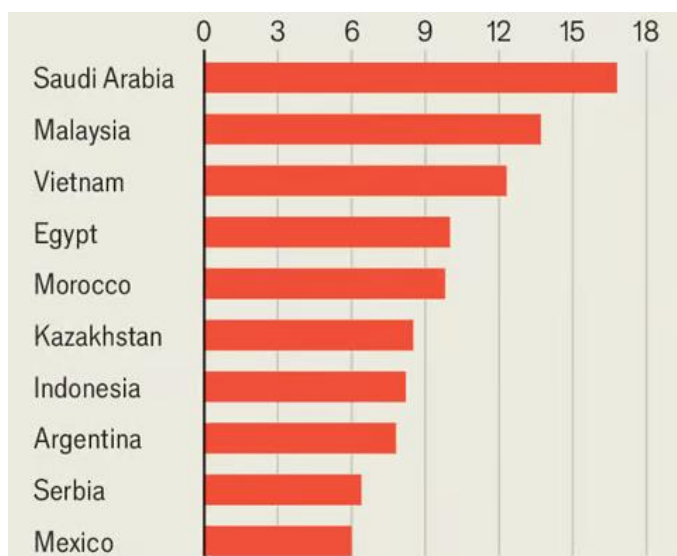
Malgrat que la BRI va perdent pes i atractiu, altres institucions creades per la Xina en van guanyant; és el cas de la Shanghai Cooperation Organization,²⁸ la Iniciativa Global de

²⁸ Organització formada per la Xina, Rússia, l'Índia, l'Iran, el Kazakhstan, el Kirguizstan, el Tadjikistan, l'Uzbekistan i el Pakistan, que s'ocupa principalment de cooperació en temes econòmics i de seguretat des de 2001.

Desenvolupament²⁹ o la Iniciativa Global de Seguretat.³⁰ També ha catapultat els BRICS+ amb la seva ampliació i la influència progressiva davant altres institucions occidentals.

Amb tots aquests instruments de política exterior, la Xina té presència a tots els continents. Té una rellevància especial la seva petjada a l'Àfrica i l'Amèrica Llatina, on ha desplaçat els països europeus i els Estats Units com a socis principals i des d'on extreu bona part dels minerals crítics necessaris per a les transicions digital i verda (vegeu l'apartat 3.2). De fet, com s'observa a la figura 3, tots els països del top 10 d'inversions estrangeres *greenfield* són del Sud Global:

Figura 3. Inversió estrangera directa *greenfield* de la Xina (milers de milions de dòlars, 2023)

Font: The Economist a partir d'fDi Markets

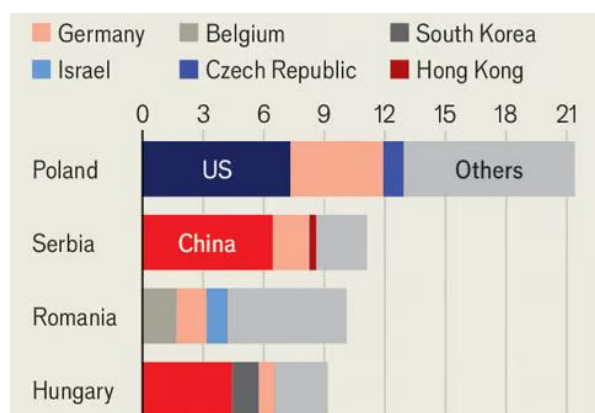
També és cabdal la presència a Europa; més enllà de Rússia, a qui ha donat suport econòmic després de la invasió a Ucraïna (vegeu l'apartat 1.1), ha estès la seva influència econòmica i política a països com Hongria, membre de la UE, o Sèrbia, país candidat a entrar a la UE (vegeu la figura 4), cosa que desestabilitza la presa de certes decisions en el si de la UE. El 2024, en el seu primer viatge a Europa en cinc anys, dos dels tres països que Xi Jinping va visitar van ser Hongria i Sèrbia (a més de França), amb la qual cosa enviava un missatge clar de les seves intencions al continent.³¹

²⁹ Iniciativa engegada per la Xina el 2021 per construir consensos per avançar en el desenvolupament, promoure un creixement compartit i accelerar la implementació de l'Agenda 2030 de les Nacions Unides. Més de 100 països i moltes organitzacions internacionals, inclosa l'ONU, hi han donat suport.

³⁰ Anunciada el 2022, representa la visió de la Xina per a un nou ordre internacional en què hi exerceix un paper més destacat en matèria de seguretat. Per ara, s'ha prioritzat el desenvolupament d'activitats de seguretat a l'Àsia central i el sud-est asiàtic.

³¹ Rachman, G. (2024): [*Xi is probing for cracks in the EU and Nato*](#). Financial Times.

Figura 4. Rànquing del top-3 de països en inversió estrangera directa a països europeus seleccionats (milers de milions de dòlars, 2023)

Font: The Economist a partir de l'fDi Markets

L'únic país que pot discutir el lideratge de la Xina al Sud Global és l'Índia, que té una influència cada vegada més gran en l'ordre internacional i suposa un contrapès regional a la Xina, a qui ja ha superat com a país més poblat del món i en ritme de creixement econòmic. L'estratègia de Narendra Modi d'eleva el país a potència econòmica mundial ha estat referendada per la població el 2024, després de guanyar les eleccions per tercer cop consecutiu, tot i que no ha aconseguit la majoria absoluta.

L'objectiu de l'Índia és ser un pol potent i independent. D'una banda, s'alinea amb els Estats Units en l'objectiu de frenar el creixement de la Xina, amb qui pateix friccions territorials i militars. De fet, l'Índia participa en l'acord militar QUAD (*Quadrilateral Security Dialogue*) amb els Estats Units, Austràlia i el Japó. El seu pes econòmic i tecnològic, conjugat amb aquest alineament amb Occident, fa que moltes empreses pensin en l'Índia per relocalitzar inversions de la Xina a l'Índia, com és el cas d'Apple o Samsung.³²

De l'altra, l'Índia està guanyant pes com a soci estratègic de Rússia per contrarestar els llaços cada cop més estrets d'aquest país amb la Xina: importa més de la meitat del seu armament, és un dels principals compradors de petroli rus sancionat (que acaba revenent a Europa) i no ha condemnat la invasió russa a Ucraïna. A mitjan 2024, Modi i Putin es van comprometre a augmentar el comerç bilateral anual fins als 100.000 milions de dòlars el 2030, respecte als 65.000 milions actuals.³³ També coopera amb l'Iran: el 2024 ha tancat un acord per invertir fins a 375 milions de dòlars en els pròxims 10 anys al port de Chabahar, el qual servirà de contrapès a les inversions xineses en el marc de la BRI a ports del Pakistan, amb qui manté disputes.³⁴

³² Frost, R. (2024): [Apple Boosts Indian iPhone Production in Shift Away From China](#). Bloomberg.

³³ Parkin, B. (2024): [Narendra Modi and Vladimir Putin to boost trade despite Ukraine war](#). Financial Times.

³⁴ Joan, J. (2024): [India apuesta por un puerto iraní para alcanzar Asia Central y Europa](#). La Vanguardia.

En definitiva, l'Índia ha vist en la fragmentació creixent una oportunitat i, sense adoptar un posicionament categòric, empra l'estratègia de multialineament per treure'n rèdit polític i econòmic. A diferència dels Estats Units i la Xina, l'Índia no és partidària de crear blocs enfrontats (per exemple, s'ha oposat a la darrera ampliació dels BRICS+) i busca reforçar institucions amb representants de tots dos blocs, com el G-20 (que inclou tant els països del G7 com la Xina i països en desenvolupament). De fet, a la cimera de 2023 celebrada a Delhi va impulsar la inclusió de la Unió Africana com a membre permanent del G-20.

L'Amèrica Llatina: consolidació de la influència xinesa

Xi Jinping continua expandint la penetració xinesa al Sud Global amb la inauguració del port de Chancay, al Perú, a finals de 2024. El port, construït per Cosco sota el paraigua de la BRI, és estratègic, ja que és l'únic del Pacífic sud-americà que pot acollir vaixells de càrrega de gran tonatge, i revolucionarà el comerç marítim al llarg de la costa pacífica del continent. Chancay estalviarà almenys 10 dies al que abans era un viatge de 35 dies des del Perú fins a la Xina, cosa que significarà que els vaixells ja no necessitin fer escala al port de Manzanillo, a Mèxic, o al de Long Beach, a Califòrnia. També se'n beneficiarà el Brasil: les mercaderies brasileres es poden transportar de manera terrestre mitjançant l'autopista Interoceànica Sud, i estalviaran almenys 10 dies de temps de viatge per arribar a la Xina.³⁵

Chancay és un exemple paradigmàtic de la presència creixent de la Xina a l'Amèrica Llatina els últims 20 anys. El comerç entre la Xina i l'Amèrica Llatina ha passat dels 14.000 milions de dòlars l'any 2000 a sobrepassar els 500.000 milions de dòlars el 2023. Les exportacions xineses cap a la regió consisteixen cada cop més en béns i serveis d'alta tecnologia, mentre que les importacions de la Xina continuen sent majoritàriament de matèries primeres, igual que fa més d'una dècada.

En termes d'inversió, destaquen els exemples d'infraestructures sota la BRI; no en va, 22 països de l'Amèrica Llatina i el Carib formen part de la iniciativa. Ara bé, comencen a ser més rellevants les inversions cap a sectors estratègics, com els minerals crítics, la tecnologia i les energies renovables. Exemples emblemàtics de la nova estratègia d'inversió xinesa són projectes com la futura fàbrica de vehicles elèctrics BYD al Brasil, l'adquisició d'actius de liti a Xile per part de Tianqi Lithium i l'expansió de Huawei i altres empreses xineses per tota la regió en centres de dades, computació en núvol i tecnologia 5G. Per ordre, els principals països receptors d'inversió són el Brasil, el Perú, Mèxic, l'Argentina i Xile.³⁶

La presència creixent de la Xina contrasta amb el descens d'influència dels Estats Units i els països europeus. L'arribada al poder de Donald Trump pot suposar un daltabaix en les

³⁵ Daniels, J. i Bernard, S. (2024): [*South America's 'made in China' megaport prepares to transform trade*](#). Financial Times.

³⁶ Stott, M. (2024): [*China shifts Latin America investment to compete with west*](#). Financial Times.

relacions al continent americà, amb Mèxic com a gran perjudicat. El futur del mercat mexicà és incert, ja que està sota l'amenaça aranzelària dels EUA, amb el focus principal al sector de l'automoció. Trump va advertir que imposaria aranzels generalitzats del 25% a tots els productes que exporta Mèxic als EUA, els quals podrien anar pujant fins al 50%, fins al 75% i, fins i tot, fins al 100% si Mèxic no atura l'onada migratòria i el narcotràfic. A més, Trump va afirmar durant la campanya que obriria una renegociació completa de l'acord USMCA (Estats Units, Canadà i Mèxic), que s'havia de revisar el 2026. En aquest context, sorgeixen dubtes sobre les repercussions que podrien patir totes les empreses establertes a Mèxic, especialment les xineses i europees, que han fet servir Mèxic com a país pont per produir i exportar als Estats Units tot esquivant els aranzels.

L'expansió xinesa pot veure's també frenada amb l'entrada en vigor de l'acord entre la UE i el Mercosur, que pot esperonar les empreses europees al continent i contrarestar la presència xinesa. Tanmateix, l'acord encara ha d'afrontar obstacles polítics abans que pugui entrar en vigor. L'acord necessita el vot favorable del Consell de la UE (almenys 15 estats membres que representin el 65% de la població) i la majoria simple al Parlament Europeu. A més, quatre o més països que representin almenys el 35% de la població de la UE poden frenar-ne l'adopció. En aquest sentit, França, Polònia, Àustria i els Països Baixos, principals detractors per l'augment de competència que hauran d'afrontar els productors agrícoles i ramaders, representen un 30% de la població europea i necessitarien més socis per bloquejar l'acord. La clau la té Itàlia: Meloni no està convençuda d'aprovar l'acord, però el podria ratificar si obté certes garanties de la Comissió Europea que es tutelaran els interessos dels agricultors italians. Cal recordar que el 2019 ja es va arribar a un acord, però el procés de convalidació no va avançar per les reticències de França, Irlanda, Àustria i els Països Baixos en temes de sostenibilitat i compromisos mediambientals.

El paper creixent dels països del Golf, Turquia i l'Iran

Un altre grup de nacions que està assumint un paper més actiu en la governança mundial són els que formen el Consell de Cooperació del Golf (l'Aràbia Saudita, Bahrain, els Emirats Àrabs Units, Kuwait, Oman i el Qatar). Molts d'aquests països, rics en gas i petroli, intenten remodelar les seves estructures econòmiques per allunyar-se de l'extracció de combustibles fòssils i centrar-se en serveis professionals, tecnologia i turisme. Aquesta estratègia continua vigent, malgrat que la situació de guerra que es viu a la regió no els és favorable.

L'Aràbia Saudita n'és un exemple clar. El regne destina suport financer al seu pla Vision 2030 per diversificar les seves fonts d'ingressos, incrementar la proporció d'inversions a l'estranger i augmentar les exportacions no petrolieres. Per la seva banda, els Emirats Àrabs Units han incorporat la IA en la seva estratègia, i han creat el primer Ministeri d'Intel·ligència Artificial del món (vegeu l'apartat 3.3).

En el cas de Turquia, Erdogan vol convertir el país en un nexa entre Orient i Occident, i mantenir bones relacions amb totes les parts. En el conflicte a Ucraïna, Turquia ha sabut posicionar-se tant amb Occident com amb Rússia. Ankara ha donat suport a Kíiv, fins i tot proporcionant-li armes i drons; mentre que, paral·lelament, continua sent un gran client d'armament rus —malgrat formar part de l'OTAN—, no ha adoptat les sancions occidentals i ha mantingut vincles comercials i energètics amb Moscou.

Un element comú d'aquests països i que crida l'atenció és l'expansió de la seva influència militar. L'Iran fa anys que té un paper destacat en la pugna pel control de la regió amb Israel i presta cobertura a la seva zona d'influència propera, que inclou l'Iraq, Síria, el Líban (mitjançant Hezbollah), el Iemen (mitjançant els houthis) i Palestina (mitjançant Hamas). En la guerra a Ucraïna, ven drons i míssils a Rússia.

També destaca la presència que han tingut en la guerra civil a Síria l'Iran, Rússia i Turquia, la qual ha acabat abruptament a finals de 2024 després de 13 anys de conflicte, amb el derrocament del règim de Bashar al-Assad per part del principal grup rebel. Turquia ha donat suport a aquest grup i pot tenir un paper clau en la reconstrucció de l'estat siríà.

En general, però, la zona en què els països de l'Orient Mitjà estan projectant la seva influència militar és l'Àfrica: a la guerra al Sudan, on ni els Estats Units ni la UE han pres posicions, hi intervenen els Emirats Àrabs Units, l'Iran, l'Aràbia Saudita, Turquia i Qatar.

Els tentacles de Rússia: influència militar i reactors nuclears

La invasió de Rússia a Ucraïna ha comportat la desconnexió de Rússia amb Occident, però no amb la Xina i els països del Sud Global, amb qui ha expandit vincles per suplir el paper que tenien els països europeus. Rússia ven ara el seu petroli a l'Índia i el gas a la Xina, i importa els béns bloquejats per les sancions occidentals mitjançant la triangulació per països de l'Àsia central i els Emirats Àrabs Units.

La influència militar de Moscou és creixent a l'Àfrica. Rússia ha signat acords de cooperació militar amb 43 països africans i és un important proveïdor d'armament. La penetració russa al continent africà també s'ha fet mitjançant canals no oficials, com ara les activitats d'empreses militars privades i la interferència política per mitjà de campanyes de manipulació. Informes verificats indiquen que almenys set empreses militars privades russes han dut a terme operacions en 16 països africans des de 2005. Aquestes operacions impliquen presència militar duradora al país, campanyes d'influència política i relacions econòmiques opaques vinculades a les indústries extractives. Entre aquestes operacions destaquen les dutes a terme pel Grup Wagner, que han continuat després de la mort de Prigozhin el 2023, amb el nom d'Africa Corps, ara sota el control del Ministeri de Defensa rus.³⁷

³⁷ European Parliamentary Research Service (2024): [*Russia in Africa: An atlas*](#).

Figura 5. Presència del grup Wagner/Àfrica Corps a l'Àfrica (2017-2024)

Font: [The Economist](#)

També és destacable el seu paper a la guerra a Síria, on ha donat suport al règim de Bashar al-Assad. L'expresident sirianès va poder sufocar la rebel·lió originada el 2011 amb el suport militar principalment de Rússia i l'Iran, però després de 13 anys de guerra civil, els grups rebels han tombat el règim i els seus aliats a finals de 2024. El fet que Rússia hagi hagut de concentrar els seus esforços militars a la guerra a Ucraïna ha estat aprofitat pels grups rebels per deposar el règim alauita dels Assad.

Un altre dels elements amb què Rússia exporta la seva influència és amb el domini de l'energia nuclear. Tenint en compte que la construcció d'una central nuclear dura uns 10 anys, que la vida útil del reactor és d'uns 60 anys i que el seu desmantellament pot durar fins a 20 anys, l'energia nuclear permet establir vincles polítics duradors. Rússia continua sent un gran exportador de centrals nuclears i està actualment involucrada en més d'un terç dels nous reactors que s'estan construint arreu del món, incloent-hi a la Xina, l'Índia, Turquia, l'Iran i Egipte. L'empresa estatal Rosatom té un paper clau en els esforços de Moscou per guanyar-se el suport del Sud Global: l'empresa ha signat una vintena de memoràndums d'entesa amb països africans i llatinoamericans, incloent-hi Zimbabwe, Mali, Burkina Faso i el Brasil. Fins i tot a Europa, Rússia continua implicada a la central Paks, a Hongria.

Occident ha tractat de posar fi al domini nuclear rus: el 2023, els EUA, el Regne Unit, el Japó, el Canadà i França van formar l'aliança nuclear Sapporo 5, mentre que el 2024 Biden va posar

en marxa una llei que prohibeix les importacions d'urani enriquit rus, que constituïen el 25% del subministrament total als EUA.³⁸

El Sud Global guanya protagonisme al Sahel

Els darrers anys, l'Àfrica ha estat un escenari de conflictivitat creixent. La inestabilitat és especialment crítica al Sahel, una regió molt castigada pels efectes del canvi climàtic i que ha estat l'escenari de diversos cops d'estat els darrers anys a països com Níger, Mali, Burkina Faso, Guinea o el Txad, que s'han combinat amb l'expansió de grups terroristes islamistes i el desplegament de tropes russes.

En una zona d'influència històrica de França i el Regne Unit, l'onada anticolonial ha fet desplaçar aquesta influència cap a la Xina i Rússia. En concret, la Xina ofereix inversions milionàries en infraestructures, mentre que Rússia proporciona serveis de seguretat, ajut militar i armament; a canvi, el retorn és el mateix per a ambdós països: el control de minerals. A tall d'exemple, el Sudan i el Txad són rics en or, Mali ho és en or i liti, i el Níger ho és en urani.

El focus, els darrers mesos, s'ha situat al Sudan, el tercer país més gran de l'Àfrica, on a mitjan 2023 va esclatar una guerra que està rebent poca cobertura mediàtica, però que ja s'ha cobrat més de 150.000 víctimes i ha obligat a desplaçar més d'una cinquena part de la població (10 milions de persones). La mida i la ubicació del Sudan fan que aquest conflicte tingui implicacions que van més enllà de les seves fronteres i que desestabilitzi la zona; el Sudan fa frontera amb set països fràgils on viuen gairebé 300 milions de persones, i ja ha desencadenat fluxos de refugiats cap a països veïns i Europa. A més, els seus 800 quilòmetres de costa al mar Roig poden suposar un nou punt de conflicte al canal de Suez.

En aquest conflicte, la passivitat i nul·la intervenció de les principals potències militars, com els Estats Units, el Regne Unit o França, ha permès que països del Sud Global estiguin adquirint un nou rol en els conflictes internacionals. Els Emirats Àrabs Units proporcionen municions i drons als combatents de les Forces d'Acció Ràpida (FAR), la milícia que vol tombar del poder les Forces Armades del Sudan (FAS), l'exèrcit convencional del país, que, a la vegada, rep el suport militar de l'Iran i Egipte. Rússia, per la seva part, dona cobertura a ambdós bàndols, mentre que l'Àrab Saudita, Turquia i Qatar també lluiten per guanyar influència en la regió. Cada un d'aquests actors té objectius específics, que van des d'assegurar el subministrament d'aliments (el Sudan és el principal productor agrícola d'Àfrica i l'Orient Mitjà; en concret, de llavors oleaginoses, com cacauets, gira-sol o sèsam, i també de

³⁸ Stognei, A. et al. (2024): [*How Russia is using nuclear power to win global influence*](#). Financial Times.

canya de sucre, i se'l considera el *graner* de la regió) fins a obtenir el control de matèries primeres crítiques o guanyar influència militar i naval al mar Roig.³⁹

1.3. L'impuls dels moviments d'extrema dreta: el futur de la UE

L'ascens electoral dels partits d'extrema dreta o populistes a països d'arreu del món està impactant tant en les democràcies occidentals com en el Sud Global. Aquests moviments han crescut alimentats per la desigualtat creixent, especialment a partir de la crisi financera de 2008, la crisi dels refugiats de 2015, la pandèmia de la COVID-19 de 2020, la guerra a Ucraïna des de 2022 i el conflicte a l'Orient Mitjà a partir de 2023.

El primer mandat de Trump a la Casa Blanca va encendre la flama de l'extrema dreta i va ser el preludi de la pujada al poder de líders com Bolsonaro al Brasil, Milei a l'Argentina o Meloni a Itàlia. Des de llavors, la retòrica i les polítiques de la ultradreta han anat calant i ja ocupen llocs centrals de l'agenda política, en temes com la inflació, el canvi climàtic o la immigració.

El segon mandat de Trump, amb majoria a la Cambra de Representants i el Senat, estarà marcat per polítiques d'ideologia obertament d'extrema dreta, que podran influir en moviments extremistes en altres indrets del món, en especial a Europa, o impulsar-los de nou.

La Unió Europea s'enfronta a una erosió de la confiança en les institucions polítiques i a un ascens de partits d'ultradreta i euroescèptics. Aquesta tendència ha estat desencadenada per moltes causes, entre les quals la desigualtat creixent, agreujada darrerament per l'augment de la inflació; l'excés de regulació; el desinterès creixent dels joves en la participació política, o les campanyes de desinformació i les interferències estrangeres en processos electorals.⁴⁰ Aquestes qüestions, sumades a la incapacitat de resoldre de manera efectiva i conjunta qüestions com les onades migratòries o la gestió de la guerra a Ucraïna, ha fet que els partits d'ultradreta trobin un filó, amb la defensa de la sobirania nacional i la criminalització de la immigració, per guanyar vots des de l'oposició.

La victòria de Trump, a més, donarà impuls als països europeus que han estat oposant-se a les polítiques de Brussel·les. Amb un govern fràgil a França i una coalició de govern que ha descarrilat a Alemanya, els motors tradicionals de la UE s'estan aturant i donen més espai a nous lideratges, com el d'Orbán i Meloni, per marcar l'agenda europea. Probablement, Trump intentarà desfer la política comuna de la UE i impulsarà els països propers als postulats trumpistes a tractar-hi bilateralment, cosa que farà augmentar les divisions internes.⁴¹

³⁹ The Economist (2024): [Why Sudan's catastrophic war is the world's problem](#); Schipani, A. (2024): [How Sudan's devastating civil war became a global battleground](#). Financial Times.

⁴⁰ Joint Research Centre, Comissió Europea (2024): [Risks on the horizon](#).

⁴¹ Politico (2024): [The real winners of the US election: Europe's populist right-wing wreckers](#).

El nou Parlament Europeu sorgit de les eleccions de juny de 2024 ha virat cap a la dreta, i tres dels vuit grups polítics són d'extrema dreta: Patriotes per Europa (3a força, en formen part VOX, el Reagrupament Nacional francès, la Lega italiana o el Fidesz hongarès), el Partit dels Conservadors i Reformistes Europeus (4a força, compta amb Fratelli, d'Itàlia, o Llei i Justícia, de Polònia), i Europa de les Nacions Sobiranes (8a força, el partit més representatiu és l'AfD alemany). Si bé els grups d'extrema dreta tindran més pes polític, els intents de crear un grup unit de l'extrema dreta han fracassat a causa de profundes divisions entre els partits (per exemple, el posicionament respecte de Rússia o el suport a von der Leyen). El Partit Popular Europeu, primera força del Parlament, és imprescindible per bastir majories, i el grup socialista i els liberals, segona i cinquena força, respectivament, li donen suport per evitar potencials aliances amb l'extrema dreta que derivin en polítiques extremistes.

Tot i aquest suport i la continuïtat d'Ursula von der Leyen al capdavant de la Comissió Europea, s'intueixen alguns canvis, especialment en l'àmbit de les polítiques verdes (no s'abandonarà el camí cap a la neutralitat climàtica per al 2050, però no es descarten ajustaments i una certa flexibilització en les solucions específiques) i en les necessitats d'una política de defensa col·lectiva. L'augment del pes polític de països com Itàlia (Giorgia Meloni), Polònia (Donald Tusk) o Hongria (Viktor Orbán), que va en detriment de l'eix Berlín-París, fa que s'esperin noves iniciatives relacionades amb la migració i amb la seguretat o les tensions frontereres a l'Europa de l'est.⁴²

Per exemple, en matèria d'immigració, el pes creixent de la ultradreta ja està empenyent el centredreta a adoptar posicions més extremes davant el perill de tornar-se irrellevants davant l'extrema dreta, com la reintroducció a Europa de controls fronterers a l'espai Schengen.

L'ampliació de la UE, que es va posar sobre la taula arran de la invasió de Rússia a Ucraïna, també pot quedar arraconada, tant pels problemes interns de la UE com per la manca de voluntat de la majoria dels països candidats.⁴³ Destacats són els casos de Sèrbia, que s'ha acostat a l'esfera russa i la xinesa i molt difícilment entrarà a la UE (malgrat que s'ha signat un acord relatiu a les matèries primeres crítiques en disposar de reserves de liti); Macedònia del Nord, on el nou govern s'oposa a fer més concessions en temes de llengua i identitat nacional, tal com li reclama Bulgària; les rivalitats ètniques a Bòsnia i Hercegovina, que dificulten l'accés a la UE; el govern prorús de Geòrgia, contrari a l'adhesió, reelegit en unes eleccions en què es dubta que hagin estat lliures i justes, o Moldàvia, on el país està dividit per l'adhesió. El més avançat per a l'adhesió és Ucraïna, però estarà supeditada a l'esdevenir de la guerra.⁴⁴

Els comissaris designats per von der Leyen per al mandat 2024-2029 són un reflex de la dretanització de la política: 14 dels 27 comissaris, inclosa ella, pertanyen al Partit Popular Europeu, mentre que dos més pertanyen a grups polítics d'ultradreta (Raffaele Fitto, de Fratelli

⁴² Maciej, P. (2024): [Europa tras las elecciones: el centro aguanta... de momento](#). Real Instituto Elcano.

⁴³ Ucraïna, Geòrgia, Moldàvia, Turquia, Sèrbia, Macedònia del Nord i Bòsnia-Hercegovina.

⁴⁴ Barber, T. (2024): [Defiant regional leaders resist the road map to EU membership](#). Financial Times.

d'Itàlia, vicepresident de Cohesió i Reformes, i Olivér Várhelyi, del Fidesz hongarès, comissari de Salut i Benestar Animal). Els liberals tenen cinc comissaris, mentre que els socialistes en tenen quatre. Per tant, els consensos seran cada cop més difícils en una Comissió que neix molt dividida.⁴⁵

Des de la perspectiva dels estats membres, les diferents eleccions nacionals també estan deixant una empremta cada vegada més gran de moviments polítics que amenacen amb un retrocés dels sistemes democràtics. L'actual fórmula d'èxit de l'extrema dreta europea es basa en un programa comú: el rebuig de la immigració i de l'islam; l'afirmació de la identitat i la sobirania nacionals, en particular davant la Unió Europea, i un programa autoritari i orientat a la seguretat basat en la llei i l'ordre. Aquests partits fan aflorar, de nou, l'Europa de les nacions i juguen en contra de la integració europea.

A la UE, són nombrosos els casos en què triomfen els discursos d'extrems, i ja ocupen llocs de poder, amb exemples destacats com:⁴⁶

- Itàlia: Giorgia Meloni, de Fratelli d'Italia, n'és la primera ministra, amb el suport de Forza Italia (Berlusconi) i la Lega (Salvini). Meloni duu a terme polítiques en contra de la immigració, però s'alinea amb la UE en els postulats amb Rússia i la Xina.
- Hongria: el primer ministre Orbán, del partit Fidesz, ocupa el poder des de 2010. Considerat populista, s'allunya dels postulats de la UE pel que fa a la guerra a Ucraïna i les relacions amb Rússia, i està enfortint les seves relacions amb la Xina en un moment de *derisking*.
- Eslovàquia: el considerat populista Robert Fico, primer ministre, ha donat entrada al Partit Nacional Eslovac a la coalició de govern. Fico és contrari a continuar donant suport a Ucraïna i se'l considera un líder semblant a l'hongarès Orbán.
- Àustria: el Partit per la Llibertat va guanyar les eleccions a finals de 2024, i podria formar govern si aconsegueix els suports necessaris. Herbert Kickl, líder d'aquest partit nacionalista, ha plantejat la sortida de la UE i no ha condemnat la invasió russa a Ucraïna.
- Països Baixos: el populista i antiislamista Geert Wilders va guanyar les eleccions de 2023. El seu partit, el Partit per la Llibertat, forma part de la coalició de govern.
- Croàcia: el Moviment de la Pàtria forma part de la coalició de govern. Té posicions antiimmigració, amb especial èmfasi a la minoria ètnica sèrbia.

⁴⁵ Bounds, A. (2024): [European parliament approves new von der Leyen commission](#). Financial Times; Griera, M. i Coi, G. (2024): [Parliament approves von der Leyen's right-leaning Commission for Dec. 1 start](#). Politico.

⁴⁶ Becker, M. i von Ordanza, N. (2024): [Geostrategy from the Far Right](#). SWP.

- Finlàndia: el Partit dels Finesos participa en el govern com a soci de la coalició. És nacionalista i contrari a la immigració. Dona suport a la UE en les seves polítiques contra Rússia.
- Suècia: el partit Demòcrates de Suècia és la segona força del país i dona suport a la coalició de govern. Com a Finlàndia, és nacionalista i contrari a la immigració, i dona suport a la UE en les seves polítiques contra Rússia.

Més enllà d'aquests països, també són destacables els casos a Alemanya, on l'AfD va guanyar les eleccions al *land* de Turíngia el 2024 i pot créixer en les eleccions federals del febrer de 2025; França, on el Reagrupament Nacional de Marine Le Pen va guanyar les eleccions europees; Espanya, on VOX ha format part de governs de coalició en diverses comunitats autònomes, o Romania, on el Tribunal Constitucional ha anul·lat la segona volta de les eleccions presidencials i ha ordenat repetir tot el procés electoral per suposades ingerències russes després que el candidat ultranacionalista i prorús s'imposés per sorpresa a la primera volta.

Una atenció especial requerirà la República Txeca, que celebra comicis el 2025 i és molt probable que retorni al poder Andrej Babiš, cosa que significaria una aliança nacionalista i contrària al suport a Ucraïna, que abastaria els quatre països de l'Europa central (Àustria, Hongria, la República Txeca i Eslovàquia —pendent, però, de la formació de govern a Àustria).

La composició dels governs nacionals afecta també el Consell Europeu, on la presència a l'alça de caps de govern d'extrema dreta, o que compten amb el suport d'aquests partits, alteren els equilibris polítics, la cerca de compromisos i la capacitat de la UE per parlar amb una sola veu. Aquesta problemàtica ja s'ha observat amb Viktor Orbán, que es va reunir amb Putin a Rússia malgrat el rebuig de la majoria de les capitals europees mentre ocupava la presidència de torn del Consell Europeu durant el segon semestre del 2024.⁴⁷

Davant dels reptes que la UE té per davant i el panorama polític que s'està conformant, s'entreveu una complexitat més gran a l'hora d'aconseguir consensos i que les divisions internes puguin inclús posar en perill el futur institucional de la UE. El concepte *Europa de les Nacions* comença a imposar-se al concepte d'*integració i projecte en comú* que s'ha impulsat en les darreres dècades. Les eleccions a Alemanya, el 23 de febrer de 2025 poden esdevenir cabdals en aquest sentit, ja que un augment considerable de vots al partit ultradretà AfD podria fer planar l'ombra d'un Dexit, seguint l'exemple del Regne Unit amb el Brexit, amb conseqüències imprevisibles per a Europa. Tanmateix, les enquestes apunten un triomf del centredreta (CDU/CSU), que podria sumar majories amb altres partits no populistes.

⁴⁷ Ivaldi, G. (2024): [*Per què les democràcies europees viren cap a l'extrema dreta?*](#) Anuari Internacional CIDOB 2025.